

Василюк А.В.,
*професор кафедри університетської освіти і права
Університету менеджменту освіти НАПН України*

ВИМОГИ ДО УСПІШНОГО ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ ОСВІТИ

Як відомо, реформи завжди супроводжують розвиток освіти. Важливою умовою успішності сучасної освітньої реформи в Україні є державне розуміння важливості освітніх змін, дотримання цивілізованого шляху її організації.

Передусім реформаторські дії повинні підпорядковуватися загальній меті – процвітанню українського суспільства. Щодо цілей освітніх перетворень, то вони впливають із загальної парадигми освіти. Для України загальними цілями реформування освіти є підвищення рівня освіченості суспільства й подолання існуючої функціональної неграмотності; вирівнювання освітніх шансів з підготовки дошкільнят до навчання у школі; доступності до якісної освіти (особливо для сільських дітей); підвищення якості освіти та підвищення ефективності освітніх видатків. Збалансованість загальних цілей і можливостей освітньої реформи – обов’язкова умова та гарантія її успішності.

Проте, щоб реформатори могли визначити окремі цілі освітніх змін, законодавці й політики повинні окреслити, куди спрямовується сучасна Україна, виробити прозору компактну програму суспільно-економічної трансформації суспільства. Одночасно слід визначити місце освітньої реформи в умовах системної трансформації суспільства. Умовою її успішності є державне розуміння важливості освітніх змін, їх усебічна громадська підтримка. Реформа є довготривалим процесом, тому при розробленні її проекту належить враховувати демографічну ситуацію в країні та бачення імовірного шляху цивілізаційного та господарського розвитку суспільства.

Важливим є закріплення за окремими керівниками та рівнями влади (центр, регіони) усієї повноти відповідальності за реалізацію реформи. Основна відповідальність лежить на авторах реформ (передусім міністрі освіти), що має бути окреслено у проекті освітньої реформи.

Необхідний громадський контроль за важливими освітніми змінами, що стане можливим і ефективним за умови відповідної підтримки уряду й забезпечення легітимності громадсько-освітньої діяльності освітніх рад на всіх рівнях (міністерському, обласному, місцевому).

Згідно досвіду різних країн, освітні реформи зазвичай забезпечуються її науковим обґрунтуванням, діагностуванням стану освіти, розробкою пропозицій та сценаріїв освітніх змін. Для цієї мети створюється комітет експертів, результати досліджень якого зазвичай оприлюднюються у звітах і відображаються у проекті реформи. Такі дослідження здійснюється за різними напрямками: *аналітичному* (діагностика системи освіти на тлі аналогічних досліджень інших країн); *прогностичному* (передбачувані напрями суспільного, господарського, культурного й демографічного розвитку країни); *модельному* (перспективні форми перебудови освіти для забезпечення потреб суспільства в конкретних історичних умовах); *інформаційно-методологічному* (аналіз проектів та досвіду реформування освіти розвинених країн світу, звітів національних і міжнародних освітніх комісій, прогнозів розвитку шкільництва).

Отже, успішність освітнього реформування в Україні можлива за умови забезпечення належного наукового підґрунтя й пропозицій освітніх змін експертами та їх урахування освітніми політиками і реформаторами. Інакше поспішність у підготовці до реформи й недостатня перевірка планованих перетворень призведе до ризикованого експерименту у масштабі усієї країни.

Державна політика у сфері освіти має керуватися системою діагнозів і прогнозів, пов'язаних із економічним і суспільним плануванням. А також створити систему матеріального стимулювання вчителів, методистів, науковців, які приймають активну участь у процесі освітніх перетворень. Під час вироблення освітньої політики варто враховувати європейський досвід та оцінку вітчизняної освіти та проекту реформи закордонними експертами.

Досвід проведених реформ у різних країнах свідчить, що їх успіх значною мірою залежить від педагогічних кадрів, їх професійних компетентностей, мотивації та активного включення до реформаторських починань. Таким

чином, реформу шкільної освіти потрібно розпочинати із удосконалення кваліфікації вчителів, підвищення заробітної плати, покращення умов їх праці.

Запровадженню змін в управлінській вертикалі в Україні повинна передувати ґрунтовна пропедевтична робота серед органів управління освітою нижчих ланок і широкими колами громадськості. Зокрема, формування регіональної освітньої політики, переосмислення ролі та функцій працівників місцевих органів управління освітою, підготовка управлінських кадрів, створення структур громадського управління в регіонах, залучення громади до процесу формування й реалізації освітньої політики.

Актуальним є реформа змісту освіти через розробку основ Національного курикулуму [2] та її якість. Зміст навчання повинен стимулювати динаміку особистісного формування за умови, якщо в освіті будуть враховані та включені всі виміри сутності людини. Тобто, сучасна освіта має допомагати зрозуміти людину як біологічну, психічну, соціальну й культурну істоту, як особистість, а також сприяти її формуванню й функціонуванню у цивілізаційній дійсності. Формування внутрішньої інтегральності особи і цілісного бачення світу вимагає структурування змісту, що передбачає міжпредметні зв'язки. Отже, актуальними є наступні цілі програмної реформи: інтеграція предметів та змісту навчання на нижчих ступенях навчання до спеціальних компетентностей – на вищих; модернізація змісту навчання та його наближення до досвіду учнів; розвиток самостійності учнів через постійне поширення можливості вибору змісту і форм навчання.

Держава встановлює стандарти освіти та здійснює контроль за їх виконанням через моніторинг результатів досягнень наприкінці кожного етапу навчання. На наш погляд, заслуговує на увагу вдосконалення організації рубіжного контролю ключових навчальних компетентностей (державної атестації) наприкінці першого освітнього рівня. Його результати повинні враховуватися на наступному освітньому рівні (зокрема, надання учням, які виявили низькі показники, додаткових занять задля профілактики їх

функціональної неграмотності). Тим більше, що запроваджується нова система фінансування середньої освіти за принципом «гроші ходять за учнем» [2].

При проведенні змін у шкільництві, навіть добре підготовлених, не можна уникнути помилок. Коли відбувається експеримент над цілою освітньою системою, то помилки множаться в цілій системі. Для України значно безпечнішим є так званий «клиновий» метод, який полягає у ступінчатих освітніх змінах, перевірених експериментами на меншому масштабі з наступною перевіркою досягнень.

Оцінювання процесу реформування може бути орієнтоване на стратегічні, оперативно-тактичні та поточні зміни. Концентрація на стратегічні зміни спрямована на виявлення того, наскільки реформа може впливати на процес розвитку суспільства в цілому або особливих комплексів суспільного життя. Орієнтація на оперативно-тактичні зміни покликана співвіднести задумані перетворення з очікуваними результатами, потенційними можливостями чи передбачуваним впливом суб'єктів реформування. Натомість сконцентрованість на поточних змінах сприяє виявленню взаємозв'язків задуму та результату на конкретному етапі процесу здійснення реформи.

Освітня реформа вимагає забезпечення технологією аналізу та оцінювання її результатів. Цьому слугує евальвація реформи, яка здійснюється на різних рівнях і стосується: 1) аналізу глобальних цілей реформи (покращення якості навчання й вирівнювання освітніх шансів); 2) опрацювання системи моніторингу реформи на рівні місцевих органів самоврядування; 3) проведення досліджень щодо окремих питань упровадження реформи, як зв'язок учитель-учень, роль батьків у школі, аналіз системи цінностей у шкільних програмах.

На жаль, на практиці при оцінці реформи часто концентруються на кількісному розвитку, недооцінюючи якість навчально-виховного процесу, економічну ефективність шкільництва та всієї освітньої системи. Оскільки більшість евальваційних досліджень фінансує уряд або локальна влада, досить часто експерти роблять лише те, чого очікують від них спонсори. Кошти подібних досліджень є високими, тому умовами успіху є забезпечення їх

фінансової стабільності. У протилежність загальному переконанню, результати оцінювання не є остаточним вердиктом з абсолютною об'єктивністю. Однак, її не можна недооцінювати, оскільки вона дає можливість визначення напрямів освітніх змін, рівня їх глибини та вказівки необхідних коректив.

Питання моніторингу та оцінювання повинні включатися в проект реформи. Експерти мають володіти спеціальними дослідницькими і технічними компетентностями, добре знати зміст досліджуваного об'єкту, бути об'єктивними і відповідальними. Також для оцінювання реформ корисним є обмін експертами з країн одного геополітичного регіону з наближеними суспільно-економічними умовами, які також беруть участь у міжнародній освітній співпраці. Істотним видається відповідне стажування експертів за кордоном, їх участь в організації та співпраці зі спільних міжнародних проєктів. Усе це разом може дати відчутні результати.

Для України важливим є участь у міжнародних програмах оцінювання навчальних досягнень: PISA (2018), TIMSS (2019), PIRLS (2021). Отримані порівняльні характеристики їх результатів можуть стати предметом політичних дискусій і матимуть вплив на освітню політику й практику.

Список використаних джерел

1. Василюк А. Про деякі умови успішності освітньої реформи // Матеріали Міжнар. н.-пр. інтернет-конф. «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» 31 січня 2017 р. Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017 р. – С. 38-40. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/37/conference_31-31.1.2017.pdf
2. Дорожня карта освітньої реформи (2015 – 2025). [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mon.gov.ua/content/Діяльність/Зв'язки%20з%20громадськістю/Громадське%20обговорення/08-road-map-sk-end.pdf>